

Ciągłość i zmiana

Sto lat rozwoju
polskiej wsi

Tom 1

Ciągłość i zmiana

Sto lat rozwoju polskiej wsi

Tom 1

Redakcja naukowa

Maria Halamska, Monika Stanny, Jerzy Wilkin

IRWIR PAN

1918
CIĄGŁOŚĆ I ZMIANA
2018

Recenzenci:

dr hab. Jerzy Bartkowski, prof. UW
prof. dr hab. Wojciech Burszta
dr hab. Bazyl Czyżewski, prof. UEP
dr Piotr Fogel
dr Andrzej Hałasiewicz
prof. dr hab. Henryk Runowski
prof. dr hab. Roman Sobiecki
dr hab. Paweł Starosta, prof. UŁ
prof. dr hab. Janusz Witkowski

Projekt graficzny okładki i layoutu
Frycz i Wicha Sp. j.

Redaktor prowadzący
Michał Zgutka

Redakcja i korekta:
Ewdokia Cydejko
Anna Czapiewska
Małgorzata Kryszkowska
Lena Marciniak-Cąkała
Ewelina Pawlak
Paulina Płatkowska
Anetta Radziszewska
Rafał Skoczewski
Lidia Ścibek
Dawid Wiktorski
Zuzanna Żółtowska (koordynacja)

Skład i łamanie
WN Scholar (Jerzy Łazarski)

Druk
Read Me, Łódź

ISBN 978-83-7383-998-4

Wydawca

Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa
Polskiej Akademii Nauk
ul. Nowy Świat 72, 00-330 Warszawa
www.irwirpan.waw.pl

Partner wydawniczy

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiślna 8, 00-317 Warszawa
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Copyright © by Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN,
Warszawa 2019

Copyright © by Wydawnictwo Naukowe Scholar
Sp. z o.o., Warszawa 2019

Publikacja finansowana w ramach programu
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
pod nazwą „DIALOG” w latach 2017–2019.

Partnerem w projekcie jest Główny Urząd
Statystyczny.

Publikacja wsparta przez:

Fundacja Wspomagania Wsi |
Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności w ramach
programu „Wspieranie Organizacji Pozarządowych” |
Bank BGŻ BNP Paribas S.A. |
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa |
Polskie Wydawnictwo Rolnicze | Bioagra S.A.

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Fundacja
Wspomagania Wsi

POLSKO-AMERYKAŃSKA
FUNDACJA WOLNOŚCI

Agencja Restrukturyzacji
i Modernizacji Rolnictwa

BGŻ BNP PARIBAS

POD OŚLONAMI

SPIS TREŚCI

WSTĘP	9
Cecylia Leszczyńska, <i>Wieś powułaszczeniowa</i>	15

TOM 1

LUDNOŚĆ, JEJ STRUKTURA I WARUNKI BYTU	49
Adam Czarnecki, <i>Urbanizacja kraju i jej etapy</i>	51
Izabella Frenkel, Andrzej Rosner, Monika Stanny, <i>Kształtowanie się populacji ludności wiejskiej</i>	77
Andrzej Rosner, Monika Stanny, <i>Przemiany struktury społeczno-zawodowej ludności wiejskiej</i>	119
Konrad Czapiewski, Krzysztof Janc, <i>Od analfabetyzmu do wykształcenia wyższego</i>	147
Sławomir Kalinowski, <i>Wiejska bieda – (nie)obecność na polskiej wsi</i>	169
Maria Halamska, Dominika Zwęglińska-Gałęcka, <i>Od wsi chłopskiej do robotniczej</i>	203
SPOŁECZNOŚCI WIEJSKIE I ICH INSTYTUCJE	249
Maria Wieruszewska, <i>Spółeczności wiejskie w stuleciu przemian</i>	251
Sylvia Michalska, <i>Rodzina wiejska w genderowej perspektywie, czyli o sytuacji kobiet</i>	287
Krzysztof Gorlach, Zbigniew Drąg, <i>Od gospodarstwa chłopskiego do przedsiębiorstwa rodzinnego</i>	323
Wojciech Sadłoń, <i>Ciągłość i zmiana wiejskich parafii katolickich</i>	351
Jarosław Domalewski, <i>Szkoła wiejska jako moderator zmian systemowych</i>	389
Ryszard Kamiński, Anna Sitek, <i>Wiejskie organizacje społeczne</i>	421
Konrad Burdyka, <i>Od pastwiska do orlika – proces usportowienia polskiej wsi</i>	455
KULTURA WIEJSKA, KULTURA CHŁOPSKA	483
Izabella Bukraba-Rylska, <i>Kultura wsi – kontekst lokalny, narodowy, globalny</i>	485
Wiesław Myśliwski, <i>Kres kultury chłopskiej</i>	521
Andrzej Mencwel, <i>Kultura chłopska: kres, koniec, próg?</i>	533
Stanisław Obirek, <i>Polska wieś wobec katolicyzmu – refleksja antropologiczna</i>	549

Małgorzata Gelo-Kluczyńska, <i>Amatorski teatr ludowy – miejsce przechowania wiejskich tradycji i obrzędów</i>	577
WIEŚ I POLITYKA	597
Grzegorz Forys, <i>Od ruchów chłopskich do protestów rolniczych</i>	599
Tomasz Kozłowski, Jan Olszek, <i>Dynamika rozwoju rolniczej „Solidarności” (1980–1989)</i>	629
Fryderyk Zalewski, <i>Historyczna zmienność partii chłopskich i instytucjonalizacja ruchu ludowego po 1918 roku</i>	647
Andrzej K. Piasecki, Arkadiusz Ptak, <i>Wiejska społeczność w procesie kreowania władz lokalnych</i>	673

TOM 2

PRZESTRZEŃ WIEJSKA	707
Tomasz Figlus, <i>Przemiany struktur przestrzennych osadnictwa wiejskiego</i>	709
Jerzy Bański, <i>Miejsce obszarów wiejskich w planowaniu przestrzennym</i>	741
Łukasz Komorowski, Monika Stanny, <i>(R)ewolucja wyposażenia wsi w wodę, prąd i telefon</i>	761
Katarzyna Bańkowska, <i>Przyroda jako dobro produkcyjne, dobro publiczne i wartość społeczna</i>	803
ZIEMIA, ROLNICTWO I DZIAŁALNOŚĆ POZAROLNICZA	839
Jerzy Wilkin, <i>Ewolucja znaczenia ziemi rolniczej w rozwoju wiejskiej gospodarki</i>	841
Józef Stanisław Zegar, <i>Rolnictwo w przestrzeni społeczno-ekonomicznej Polski</i>	879
Błażej Jendrzejewski, <i>Rola lasów i gospodarki leśnej w rozwoju kraju</i>	909
Krystian Heffner, <i>Pozarolnicza działalność gospodarcza na obszarach wiejskich</i>	947
Vitaliy Krupin, <i>Handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi</i>	977
INSTYTUCJE GOSPODARCZE I ZMIANY INSTYTUCJONALNE	1011
Marta Błąd, <i>Reformy rolne Polski Odrodzonej</i>	1013
Mirostaw Drygas, Iwona Nurzyńska, <i>Instytucje wspierające przemiany wsi i rolnictwa w III RP</i>	1047
Anna Rosa, <i>Działalność banków spółdzielczych</i>	1077
Wiesław Koczur, <i>Geneza i rozwój ubezpieczenia społecznego rolników</i>	1097

Jakub Jasiński, <i>Ewolucja systemu doradztwa i wsparcia badawczego rolnictwa</i>	1125
PRZYBYSZEW – CIĄGŁOŚĆ I ZMIANA	1161
Marek Kłodziński, <i>Wieś Przybyszew – zmieniające się formy wielofunkcyjności</i>	1163
BIOGRAMY AUTORÓW	1217
INDEKS NAZWISK	1235